

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ БУЗУЛБАС ӨНДҮР УЛУГ СЫРЫЙ КАТТЫЖЫШКЫНЫ ДЕЛГЕРЕЗИН!

БҮТҮ ЧУРТТАРЫН ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, МАТТЫҢЫҢАР! 1925 чылда
үндөйлөттүгөн

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№95 (6114). 1965 ч. апрель 23, пятница | Өртөө 2 көп.

ЧАСТЫҢ УЛУГ ҮҮЛӨЗИ

Ажыл-агый чымын эң шип-
пирли, эң харыскалыг ажыл-
үлөзү — чакы хову ажылдары ам
республиканын колхоздарында бол-
гаш совхозтарында хүн бүрү улам
калбарып турар. СЭКП ТК-ның
март Пленумунун ССРЭ-нин көдө-
ажыл-агыйн улам ыңай көгүздөр
талазы-биле сонгаарлаткыч эм-
чегер дугайында шиптирлерин бү-
гү чурт амырларга боттандырып
өгөлөөн үдө бо чылдың чакы та-
рылганы чурттуур.

Мурнукуу ышкыш үстүндө чакы
аай айттышкынар бээр чүве
турбас, көрүнүп ажылдап кызырын,
тарыхта шөлдөринин структура-
зын, чер ажылынын системанын, та-
рылганын чурданынын хуусааларын
бойдус-экономикалык, бугурулге бай-
даларын болгаш тус черин дүр-
жулгаан барымдаалар чурдур чорук
көдөйниң ажыл-ишчилеринин
бот-дөйөйүн, чогадыкчы чорук
ажык көдөрүн. Ол дугайын респу-
бликанын чамдык черлеринде чакы
хову ажылдарынын өгөлөөн байдалы
тодоргай херечилеп турар. Эмн
хай ажыл-агыйлар тарыхта мурну-
куу суггарылгачы кол кичээл-
геин салган. Ам Чөөн-Хемчик, Ба-
рыын-Хемчик, Улут-Хем районна-
йи муң гектар чер суггарыган.
Оон шипинде Чөөн-Хемчик рай-
онунуң ажыл-агыйлары 700 га
ажыгы суггарган. Бо үш районда
шыгың базырып илгиртөөн чер 15
муң га ашкан. Оң-биле калы чакы
чер андырлыгга база чуртп турар.

Моон-биле чергелештир чакы
хову ажылдарынын баштайгы хүн-
неринде чамдык черлерде организа-
чок чоруктар, чедир кылдыннаан
бетелеткер хей бооп турарын ма-
наа демгелдесе чогутур. «Сукпак»
совхозтун техниказы-даа, хову тур-
лаа-даа сөөлүг хүннерге чедир беле-
нес болгай. «Кай-Тей» совхозтун
ажыла кирбөөн чоруктары, сел-
калары ам-даа бар. Тандыда «Ме-
же-гей» совхозтун техниказынын се-
пелгези багай чоруттунган, оон беш
болгаш алды дугаар бригадаларына
өкөлгөн тракторларын септелге ба-
гай болганын катан септээр ужу-
рга таварышкан. Илчеп турда хо-
вунуң өл-шыгы кургап бар чыдар.

Республикада үрешин белекчи-
ниң айтыры дүвүрүзүнүн бай-
далы. Танды районда тарак куду-
раларынын бүгү үрешинеринин чү-
гле 45, Улут-Хем районунда — 42. Те-
Хем районда — 34-ле хууза чажар
шыныраа чедир ажылдап кылды-
ган. Республикада эң хей тарыхта-
лыг «Тилдеек» совхозтун үрешин-
еринин чүгле 19 хууза чажар шы-
нарлыг болганы хыналдадан илерези.
Моон еске-даа районнашкын ажыл-
агыйларында үрешинер кудуларал
айзы-биле четче эвес болгаш чажар
шыныраа чедир бүрүн белекчи-
тизмиз. Үрешин хораннашкын оон
хожулап турар. Танды район-
нун бүгү үрешинеринин чүгле 7
хууза хораннаттыган. Республика-
нын улуг таралган районунда бай-
дал мындыг турда, илде көдө ажыл-
агый өргөлди (началкыны эш Се-
ряков) дээштер хемчег албайн ту-
рар.

Республикага бо чылын тарак
кудурларынның ба бурузундан ор-
тумаа-биле 10,3 центнерден дээш
эвес дүмүттү алыр, күнүгө 75 муң
тонна тараны сазар, 73—74 муң
тонна кире тараны мал чеминге ар-
тырар сорулга салдыган. Мал чени
кудурларынның тарылгасы дыма
налбарар.

Бо сорулгаларын кууседирле ха-
мыктык мурнууда чакы хову
ажылдарынын өгөлөөн көстүп турар
улуг четпестерин доп-доруан чалы-
дырын хемчеглерин алыры чүгү-

ла. Частың улуг үлөзүнүн үзүндө
минута бүрүзү улуг үнелит. Ынчан-
гап бичил-ле четпес чүве ажылга
шаптык болур болгаш шаг-теги ха-
лас эрттирер апар.

Бирги ээлчеге чажар шынары-
га чедир арыглаткыч үрешинер-
ниң арыглаткычын хүн-дүн иш-
тинде үзүктөл чок организа-
таш, эң дүргөн доозар, куду шынарыг
болгаш ажыл-агыйга көртү тавары-
шпас үрешинерин доруан оран-
алыр дерек. Селкаларга болгаш төп
шаннада үрешинерин хову брига-
даларынче, тарылганын улуг шөлдө-
ринин чанынче сөөртүп алырын дү-
редетсе чогутур.

Ам септелгезин доозулбаан бол-
гаш еске ажылдарга ажылдагынын
турар тракторларын база илчилер-
ниң, анызынныры, селкаларын хову
ажылдарына ажылдаар талазы-
биле дүргөн хемчеглерин алаа чо-
гутур. Тракторларын болгаш кожар
машиналарын септелгезинде чет-
пестерин ажылдап чорудулганын
саалда чорка эдип алыр, маңаа бри-
гададаа эдикчи-мастерлерин аве-
ноларынның ажылы улуг рөмүз ой-
наар ужураар. Оон ыңай районна-
да «Сельхозтехника» сазыралары
ажылдап чорудулганын трактор-
нуң үрелген кандыг-бир чутула ке-
рээс мурнукуу ышкыш саздалып
турбайн, медицинанын дүргөн дуза
чедирерин чуртум-биле бир дөмөй,
доруан кызып берген турар ужу-
рут.

Кол чүве болза техниканы бекит
бугурулчулук ажылдары, агрегат
бүрүзү ээлчег оонаалдыан ажык
куусеткен турары болур. Трактор аг-
регатынын бекит бугурулчулук
ажылдарын хандыраар, кывар,
чар материалдарын болгаш сүт
сөөртүлгенин бичи-даа үзүктөдир-
бөө болгаш чакыла үзүндө сел-
каларге үрешин урушкунун саал-
лас дерек. Үрешиниң кайы хамаа-
чок төгөр-чээр чорукту болдурбас.

Тарыхта мурнуунуң суггарыганын
чорудуп болур черлерин бүрүн
суггарып чутула. Маңаа кол чүве
суггарыкчыларын четчел тургузары,
чогутур чепсек-херексел-биле, сүт
илин-биле хандыраар болур.

Колхозтарын, совхозтарын бол-
гаш көдө ажыл-агый өргөлдериниң
агрономдарын кол хуузалгези —
чакы хову ажылдарынын бекит
шыныраа дөш демгелсез болур. Олар
хүн бүрүнүн контролун чорудуп,
бичи-ле куду шынарыг ажылды ол
доруан эдер ужурут.

Ховунуң ажыл-ишчилеринге амы-
дырлык болгаш кудуларын тавары-
чалыг байдаларын чамдык
ажыл-агыйларын удурутчулары
ам-даа хандырабайн турар. «Телн»
совхозтун Кызыл-Дар салбыры-
ның хову турлаанда механизма-
торларын хонор чери безин чок
бооп турар. Мындыг четпестер бо
хүннерде бүрүн чалыттыган турар
ужурут.

Партия, комсомол болгаш про-
блемалар организациалары, бүгү ко-
мунистер чакы хову ажылдарынын
үзүндө организа-чок болгаш масса-
политиктиң улуг ажыл-биле чедир-
кини хандырап ужураар. Чедир чы-
лыг сөөлүг чымын бекит дүжүдү
дээш социалисттик чарышты брига-
даларын, эвеналарын, тус-тус ар-
геттарын аразына калбартыр, ча-
рыштың чорудулганын хүн бүрү үн-
дүрери чутула.

СЭКП ТК-ның март Пленумунун
шиптирлеринге сорул кирген Тыва-
нын таракжыларын бо хүннерде
улуг ажыл-ижи көдө ажыл-агый
кудурларынның бекит дүжүдүнүн
салым-чөлүн шиптирлээр.

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-нин
Министрлер Чөвүлели болгаш Про-
фессинал Эвилелеринин Бүгү-эпи-
лел Төп Чөвүлели «Совхозтарын
болгаш көдө ажыл-агыйн өске-даа
күрүне бугурулгелерин удурутчу
ажылдакчыларынның база тускай ар-
теминдерин, а ол ышкыш совхоз-
тар трестерин удурутчу ажыл-
дакчыларын болгаш тускай ар-
теминдерин күш-ажыл төлөвирин-
ин дугайында» доктаалды хуузап
алган.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң болгаш
ВЦСПС-тин 1961 чылдын июнь 15-
теги № 542 доктаалынын 14 чүдүн
өскерткеш, совхозтарын болгаш кө-
дө ажыл-агыйн өске-даа күрүне
бугурулгелерин удурутчу ажыл-
дакчыларынның база тускай арте-
миндерин, а ол ышкыш совхозтар
трестерин удурутчу ажылдакчы-
ларга болгаш тускай артеминдерин
ге чогутур шалыңын (санажылга хем-
чедир) ай бурузунда бурну-биле
төлөп турарын доктааткан.

Көдө ажыл-агый продукциянын сай-
гарарын (бугурунун) планарын
ажыр күсседир турар айткан
ажыл-агыйларын болгаш трестер-
ин удурутчу ажылдакчыларын

болгаш тускай артеминдеринге ке-
дө ажыл-агый продукциянын сай-
гарын (бугурунун) дээш продукциянын
сайгарарын (бугурунун) планын
ажыр күсседиринин хуу бурузунге
оонаштыр чылда чогуур шалыңын
(санажылга хемчедир) 0,3 хуу
хемчээл-биле емсей төлөвирин
күштүг турар чуртумун хөзөөр арты-
рар.

Удурутчу ажылдакчыларын бол-
гаш тускай артеминдерин күш-
ажыл төлөвиринин талазы-биле бе-
дүктөргө совхозтарын болгаш көдө
ажыл-агыйн өске-даа күрүне бугу-
рулгелерин, оларын салбырларын,
фермаларын болгаш көдө ажыл-
агый участоктарын кинеринге көр-
гүзүлгелерин, а ол ышкыш ажылдап
хемчээлден, эртеминден болгаш
стажында хандыраштыр оларын
чогутур шалыңын доктаалынын чү-
рүмүн багылаш чогутур организа-
циаларга дааскан.

Эрежок чутула таварыга бол-
ганда, ажылдап хемчээл болгаш
байдаларын барымдаалар тургаш,

ул чылда продукциянын сайгарарын
планннг хемчээлге дүжүп турар бе-
дүктөргө турарыга болаарга 1—2
бөдүктөргө совхозтарын удурутчу
ажылдакчыларын, тускай артемин-
деринге болгаш кол бухгалтерлеринге
чогутур шалыңын (санажылга хем-
чедир) ажыл төлөвиринин док-
тааткыч фондустарын хемчээл-
дерин эзулар бекитер азы эвөөжө-
дир эргин республикаларын Ми-
нистрлер Чөвүлелинине, крайүүс-
комнарга болгаш облүүскомнарга
тавыскаан. Бо доктаалда көрдүгөн
чогутур шалыңын (санажылга хем-
чедир) 1965 чылдын май 1-ден
өгөлөп боттандыраар.

Көдө ажыл-агый продукциянын
сайгарарын (бугурунун) чыл
планын ажыр күсседир дээш сов-
хозтарын болгаш көдө ажыл-агый-
нын өске-даа күрүне бугурулгелерин-
ин удурутчу ажылдакчыларынга
болгаш тускай артеминдеринге сай-
гарылаштын планын ажыр күсседир-
инин хуу бурузунге оонаштыр чо-
гуур шалыңын 10 хуу чедир хемчээ-

ли-биле, а ол ышкыш салбырларга,
фермаларга болгаш көдө ажыл-агый
участоктарына — көдө ажыл-агый
продукциянын бугурунун планын
ажыр күсседир дээш шалыңдарын
төлөп турар.

Көдө ажыл-агый продукциянын
сайгарарын (бугурунун) чыл
планын ажыр күсседир дээш шалы-
наларын тараны болгаш этти на-
тура-биле, а тускайыткан совхозтар-
га оон аңгыда, кол азырын продукция-
нын бугурунун доктааткыч
планын күсседир байдалдарга төлөп
турар.

Салбырларын, фермаларын бол-
гаш көдө ажыл-агый участоктары-
нын удурутчу ажылдакчыларынга
болгаш тускай артеминдеринге сал-
быр (ферма) аайы-биле көдө ажыл-
агый продукциянын бугурунунге
дорт чаргажааларын камгал алганын
дээш шалыңдарын айткан камгал-
ганын түкүчүн 5 хуу чедир хемчээл-
ли-биле төлөөр. Удурутчу ажылда-
кчыларга болгаш тускай артеминдер-
ге бо шалыңдарын сандарын чылда

чогуур шалыңын пропорциялыг кыл-
дыр чорудар. Айткан шалыңдарын
салбырга (фермага) көдө ажыл-
агый продукциянын бугурунун чыл
планын күсседир байдалда, совхоз-
ка-инитизин-биле планнын күсселде-
зинден хамаарыла чокка төлөөр.

Совхозтарын удурутчу ажыл-
дакчыларынга болгаш тускай арте-
миндеринге (салбырларга, ферма-
ларга) болгаш көдө ажыл-агый учас-
токтарында ажылдап турар удурутчу
ажылдакчылардан болгаш тускай ар-
теминдерден аңгыда) пландан
ажыр арыг орулганы алганы дээш
шалыңдарын пландан ажыр арыг
орулганын түкүчүн 5 хуу чедир хем-
чээл-биле төлөөр; арыг орулганы
алыры планда көрдүгөн ажыл-
агыйларга болза, шалыңдарын про-
дукциянын бугурунун планга уду-
рткычтенден алдыгдан камгал
15 хуу хемчээл-биле төлөөр. Уду-
рутчу ажылдакчыларга болгаш
тускай артеминдерге бо шалыңдарын
ини санал бээрин ажылдакчы бру-
дунуң чылда чогуур шалыңын (са-
нажылга хемчедир) пропорциялыг
кылдыр чорудар. Айткан шалың-
дарын продукциянын сайгарарын
болгаш бот-үзүнүн чыл планын
күсседир байдалда төлөөр.

БЫСТЫҢ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧЕР-ЧЕРЛЕРИНДЕ

Күзел турда

Делегей байырларынын хүнү май
1-ни чедиринин биле уткуур дээш,
«Кызыл тулгу» эргелинин № 2
участогунда Н. Ершовка удуруткан
бригада 24 кварталыг бажынык
тудунда шалыгыч ажылдап турар.
Эркен айларын планын олар ажыр
күсседир келген. Ам апрельдин
планын барык күссөдир деп санап
болур. Моон мурнууда олар ийи улуг
бажынын шынарыг кылдыр түт-
канын. Тудугуларын аразында
чарыш бо хүннерде улам калбарган.
Эжинге дузалышсаан, сорулганын
чедир алыр күзел кижжи бурзун со-
рук киирер. Мартынов, Трейнов,
Вокни, Вавилов дөш ышкыш өтпөр-
ин аттары тудугун Хүндүлөс са-
бырында кирген.

Баштайгы хүннерде

Онгар-Ховуда күш-ажыгыч амы-
дырал хайынган. Ында шөлдөргө
Тандынын «Коммунизм» херели
колхозу оон ажык тракторлар аг-
регатын унушкенер. Эш Матвеев-
ге удуруткан механизаторлар брига-
да илчилеринин болгаш чер ан-
дырлыгын чорудуп өгөлөдөн.

Ажылдын баштайгы хүннеринде
өгөлөөн бекит темини алганын.
Дүүн Онгар-Ховуда чагай чер хө-
вүндөге чүс-чүс гектарга шык бажы-
рышкынын чоруткан.

Сорулгасы ол

Кызылдын пассажирлер АТБ-зы-
нын беш бригаданы коммунист
күш-ажыгыч деп атты чаалап ал-
ганын. Ужун үш бригада ол ат
дөш демгелсез турар. Комсомолчу
М. Девякинның бригадасы бири
кварталда планын 160 хуу куусет-
кеш, 1161 литр бензинин камнап
алган.

Кондукторлардан М. Сентенко,
Ф. Фролова, М. Панина, В. Яковле-
ва эки кижилерге санадып, мурнуку
удуртуну ээлеп турар. Машинлар-
ын септелгезин эки чорутушсаан,
пассажирлер сөөртүрүң планын
күсседир, 3000 литр бензинин кам-
нап алыры — автомобильстерин бо
хүннерде сорулгасы ол.

ШЫЛГАРАП ҮНГЕН

Чадаананың Бора-Булак хову-
зунда механизастаттыган үш эве-
но амыгы үдө ажылдап турар. Ийги
звенонун кижитун Ожрак Эзер-ол
«СЭКП-нин ХХХ съездин» аттыг
колхозтун Монгуш Самбуу брига-
даның бригаданың мурданыкчы.
Механизаторларын ортузунда со-
палестик чарыш калбарган. Сөөлү
беш хонуктун түнелди-биле эш Эзер-
ол бири четке келген. Ола-да эве-
нода Николай Ожрак «Терини
тракторист» деп вымпелди чаалап
алган.

Бора-Хөл бригадасы чере бири
черин ээлеп турарын айтыр чү-
дугула. Хову ажылы илде калбарган.
Дээр көргүзүлгү трактористерге
С. Мынчаа, О. Доржу, С. Ыыи,
М. Шагын-ол олар хамаарыж.
Чогаа-Асында № 2 комплексилг
бригада суггарылгаче кол кичээл-

гейли улаандырдышаан, черин ая-
дарылаштып, илчилеринин чедир-
лик чорудуп турар. Күжүгет Даш-
оол, Григорий Сат дөш ышкыш суг-
гарыкчылар хуула 3-га чедир
суггарып келген.

Колхозтун ишчилери ам 1493 га
черин илчилер, 225 ганы андыр-
дышаан, 252 га кур черин харага-
нын сөп, 75 ганы суггарганын че-
диндик деп санаар.

«Сут-Хөл» совхозтун Шөлдө-
Тейин, Өлөн-Ховузуң, Көжээл-
Дунуң, Инек-Даштын шөлдөринде
чакы иш калбарган. Ажыл-агыйн
механизаторларын 1400 га черин
илчилер, 100 ганы андырган. Суг-
гарыкчыларын суггарган шыгу 300
ажык га. М. Уйуң-оол, М. Козаа-
лык, М. Кылаң-оол, О. Угек олар
хүн норманын 110—130 хуу чеди-
рип турар.

БУГА АШТААЛГАЗЫ

Бекит дүжүттү эстүрүңге суггарыганын ужу-
дугаа чутулаалар көргөш, Улут-Хем районунун сүт
ажыл-агый черинин «Найрал» совхозтун Кызыл-Дар-
га салбыры Аймырлыг болгаш Терезин суггарыга
бугаларын дөш аштар Намдал-оол Кошчулака
удурткан он кижжи составтыг эвенон тургускан.

Звеню апрель айнын эгизинден бээр шалыкпын
ажылдап, 30 кубометр дошту аштап, калыр-бөрт чер-

лерде буга улууну үрелген черлеринге 25 кубометр
дашты мырыктып элпеп, 20 тонна бетон-биле буга
иштин дескилөөш, кайы-даа бугаларын 20 километр
уун боткан аштап арылгаан.

Бо ажылда Т. Суваң-Нама, К. Дугаржап, Ш. Демир-
Чан олар өл-шык дийей шудуру ажылдап турар.

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелинң чанында эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи шаңналдар комитетинде

Эртем болгаш техника талазы-биле эң шылгараңгай ажылдар дээш Ленинчи шаңналдарын тыпсыр дугайы

Эртемиян талазында эң-не шылга-
раңгай ажылдар дээш 1965 чылдын
Ленинчи шаңналдарын тыпсыр бол-
за:

1. Физика-математика эртемни-
рин доктору, Москваның М. В. Ломо-
носов аттыг Күрүн университетинин
профессору Владимир Игоревич Арно-
льдака, академик, ол-ла универси-
теттин кафедра эргелекчиси Андрей
Николаевич Комагоровка — фамиль-
тоңук системаларын туртушт
болурун айтырларынның талазы-би-
ле бөлүк ажылдары дээш.

2. ССРЭ-нин Эртемнер академия-
зын кореспондент акадигуну,
ССРЭ-нин Эртемнер академиязын
Сибирь салбырынын гидродинамика
институтунун кидис эргелекчиси
Богдан Вячеславович Войхеславский-
ге, физика-математика эртемниринин
доктору, ол-ла институттун лаборато-
рия эргелекчиси — Рен Исаевич Со-

лоухинге, техника эртемниринин кан-
дидаты, ССРЭ-нин Эртемнер акаде-
миязынның химия физиказынын ин-
ститутунун эртем талазы-биле улуг
ажылдакчы Яков Кириллович Про-
шинге — газтарда детонашкын ши-
чээли дээш.

3. Украин ССР-нин Эртемнер ака-
демиязынын академиги, Украин
ССР-нин Эртемнер академиязынын
математика институтунун директору
Юрий Алексеевич Митропольскийге
— шугуналчак эвес дифференциал-
дыг деңгелдерин теориянын болгаш
шугуналчак эвес эскер-
лишчилерин теориянын талазы-
биле бөлүк ажылдары дээш.

4. Геология-минерология эртемни-
рин доктору, ССРЭ-нин Эртемнер
академиязынын геология институту-
нун лаборатория эргелекчиси Даг-

мар Максимилианович Раузер-Чер-
ноусовга — форуминференаларын
ажыгуулгезин үндөйлөшүсү үстү па-
леозойнун, стратиграфия деталла-
зынын методиказын эртем тала-
зы-биле үндөйлөш болгаш ажылдап
кылган бөлүк ажылдары дээш.

5. ССРЭ-нин Эртемнер академиязы-
нын кореспондент кижитун, ССРЭ-
нин Эртемнер академиязынын озе-
ология институтунун лаборатория
эргелекчиси Леон Александрович Зе-
кавичиге — 1963 чылда парлаан,
«СРЭ-нің далайларын биология-
зы» деп эртем ажыл дээш.

6. Академик, ССРЭ-нин Эртемнер
академиязынын зоология институту-
нун эртем талазы-биле улуг ажыл-
дакчы-консультанты Евгений Ни-
колович Павловскийге — 1964 чыл-

да парлаан. «Зоотропоидтарын
ландшафтлыг эпидемиология-биле
холбаштыр трансмиссивит азыр-
ларын кайын неперлер үрешинин де-
зу» деп эртем ажылы дээш.

7. Төгү Эртемниринин доктору,
ССРЭ-нин Эртемнер академиязынын
археология институтунун кидис эр-
гелекчиси Николай Николаевич Во-
ронинге — 1961 болгаш 1962 чылдарда
парлаан. «ХП—ХВ чүс чылдарда
Согу Чөөн Рускун тузууна уран
аргасы» деп (2 томтун) эртем ажыл-
дары дээш.

8. Академик, ССРЭ-нин Эртемнер
академиязынын Сибирь салбырын
математика институтунун директору-
нун оралакчы Леонид Витальевич
Канторовичге, академик Василий
Сергеевич Немтиновка, экономика

институтунун профессору Виктор Ва-
лентинович Новожиловка — шугуналчак
программизациялыг болгаш эконо-
миктиг хейир-майктарын аргазын
эртем талазы-биле ажылдап кылганы
дээш.

9. Медицина эртемниринин доктору
Сергей Сергеевич Брюхенкога —
халык кылдыл эргелекчиси ай-
тырларын эртем талазы-биле үн-
дөйлөш болгаш ажылдап кылганы
дээш.

10. ССРЭ-нің Медицина эртемни-
ринин академиязынның чигинге кижитун,
РСФСР-нин Казык камгалам ми-
нистерствонун хирургия туберкуле-
зуш Ленинград эртем-ишчилел
институтунун эртем удурутчуу
Петр Георгиевич Корнеев — 1964 чыл-
да парлаан, «Сөөк-чү туберкулезу-
нун хирургиязы» деп эртем ажылы
дээш.

(Уланчылыг).

Чурттун улутшур 1965 чылдың бирги кварталының планын хуусаа бетинде куусеткен

Чедир чыл планын чедиринин кууседир дээш де-
мисешишсаан, улутшуртунуң амылдакчылары 1965 чыл-
дың бирги кварталынын планын бугурушкунуң ийги-
ти хемчээлиниң-даа талазы-биле, улутшур продукциязы-
нын эң чутула хевирлерин бугуруп ундур-даа тала-
зы-биле хуусаа бетинде куусеткен. ССРЭ-нің Министр-
лер Чөвүлелинин чанында Төп статистика эргелекчи-
ниң дыйнадында ол дугайын тодоргай чутулап турар.

1964 чылдың бирги кварталынын дөмдө

Ийиги арын

ЛЕНИН — БИСТИН ЧҮРЭЭВИСТЭ

ЛЕНИНЧИЛЕР

(«Владимир Ильич Ленин» деп шүлүүлсөдөн)

Бижик билбес
ажылчынын таныр чордум,
Бир-даа жүжү
адал көрбөз хирезинде,
Ленинни дыйнаан болгаш,
чүнү-даа бол,
Иле-тода
билер кижилер,
Чугаакыр
сибирьжи-тараачынын
дыкнап ордун,
Чуртун —
суурун
окут-боолуг камгалааштын,
Чурттап хаимас,
дылаажаң дег
кылып ап-тур.
Ленинни дыйнааан бол,
номчуваан бол,
Ленинчилер
чогум ол-дур.
Элеш кыныр
ууш үмөс
дагларын көргөн мен.
Эңгемеде
чүгө
булут сооп чоруур.

Каш чүс бырстай
оңумда
самдар хептиг,
Кара чангыс дагында
ленинчи демлек
чайнап турду.
Язымрган кыстар кадаар
кызыткыш дег,
Ялым чок чүс-дир он
дижиер боор.
Каастаныр кызыткыш эвес,
а ол—
Ильичте
ынакшылдыг чүрөктин
Изиг оду хып турар
демлек-тир.
— Чаянын ол.—деп,
бурган-даа чарлык болбаан,
Шажын-славян! сууру-даа
ону номнап кагбаан,
Ажыл-ишке дадып,
угаан кирген
кижи боду
Алыс оруун тып,
эртип келгени ол.
Очулдура Юрий КИЗЕГЕШ
Шажын номнап парлап турган
эрти славян бижик.

Бурунгаарлап бар-ла чор бис

Сорук кийер, идегелди
кижилер бо —
Коммунистер
бурунгаарлап бар-ла чорлар:
Космосту чагырган бис!
Ленин барда,
Совет кижилер
барбас-чептес оран кайдал!
Коммунистер
бурунгаарлап бар-ла чорлар —
Коммунизм тудуглары
бедил-ле тур.
ГЭС-терин көр!
Ленинни ачымы-дыр —
Хемнер биске чагыртпас-даа
ужур кайдал!
Коммунистер
күдүк басып сөгүрбестер,
Коргар деп чүс кажан-даа
шутт билбестер;

Октябрда тилсиз бис.
Ленин баштаан —
Ол дег
өндүр тилсизге чөп кайдал?
Ленин-биле партия,
чон мөңгө кады,
Ленин дээрге,—чырык хүн ол,
хөгүлүг чөп ол!
Салааларын чинге, кошкак
күш чок-даа бол,
Шак ол ат-биле
дагы-даа бол тура соптар!
Ленинни айтты берген
орун-биле
Ие чуртун
чекетелип сайзырап тур.
Хоор чонун ажал-ишке
уштап-баштаан —
Коммунистер
бурунгаарлап бар-ла чорлар!
Б. КАРАШПАЙ.

Леонид ЧАДАМБА.

АПРЕЛЬ

Апрель, апрель, частың айы,
Алдынандыр, чайыналдыр хүннөп тур сен.
Ачы-дузаң, буян-кеңиңи,
Ажыл-ишчи делегейниң күжү болган.

Апрель, апрель, алдарлыг ай,
Ада башмы ЛЕНИННИ хайырлаан сен.
Улус чонга — Россияга
Улуг угаан ЛЕНИН башкы төртүтүнгөн.

Апрель, апрель, амылчы ай,
Ажыл-ишчи, угаан, күжүң тилеп туру.
Ильичиниң чагылары
Ие-төрөзүн чуртуушту чечетелген.

Апрель, апрель, ачылыг ай,
Алдын хүнүң мөңгө чаагай хүннөп туру.
Ада башмы улуг ЛЕНИН
Аравыста айтып, баштап, чурттап чору.

Кончуг эки агитация

(В. И. Ленинниң чогаалчы А. М. Горькийге чагазындан)

Эрчим А. М. «Правданиң» Питерде редакция-
зында чокта чаа чагай алдым. Силерниң док-
таманда кады ажылдашкандарга канчаар-даа
аажок өөрүрлер ийик деп, Силерге бижип дый-
надырмын олар менден билеп турар улус-тур.
«Горькийниң бижээни одуруг бүзүрүн 25 көп.
Кылдыр төлөп бээрин саналдаксаар бис, ыкчал-
ла-даа ооң сеткили коммундай бээрине дээр сес-
тир-дир бис» деп, олар мекээ бижип турар-дыр.
Мен бодаарымга, мында сеткил хомдоар чү-
вө черле чок. Төлөвүр дугайында чылаак-биле
Силерниң кады ажылдашкандар ескерип бээр
деп, кыл-даа бодол шыдаас. Одуругу колдуун-
да 2 көп-биле төлөз, а улагу нурунда төлө-
бөс бербес, ажылчыларны «Правданың» өртө-
көс хандыгын алыр аргасы чок деп чүсө боз-
ла бүгүдөгө билдиндир.

Ыкчал-даа ажылчылар солунчун ажыл-
дыкчылары эвээш-биче-даа болза, черле үзүткө-
лүшкүн чок шаңкал ал турар болза, эки дээр-
ден башка, кандай-даа бай чүс чок. Таржым
ам 20—25 жун. Ажылдыкчыларын күш-аары-
мын төлөвүр бижик тургузар дугайында бо-
дол эгелээр өдү келген. Ажылчылар солунда
ажаадап турарлар. ШУПТУЗУ бичилең ажыл-
дап ал эгелээр болза, мында чүкүң басы деп, ык-
чал! Боза бо саналда чүсө сеткилге хомдо-
чыг деп, ыкчал!
«Правданиң» Питерде редакциянын дидин-

мөй турар чорунуң канды-даа үндешини тур-
бас болгаш Силер ооң саналым бир акы, эш-ху-
йу-биле хулааң алыр боор силер деп, мен бузу-
реп тур мен. Ол дугайында каш сөстөн чок болза
редакцияже, чок болза менче бижиптиңер.
(1912 ч. октябрь 17-де чагазындан)

Чыдаанган ашха-хөргөң-биле солунуң бижик-
лаар болгаш калыктар төлөздө, СОЛУН ЧАГЫ-
ДЫЛГАЗЫ дээр ажылчылар олтузунда кун-
тедирең агитацияны хомдоор деп бодол тур
бис, оон башка Дуна хуралдары эгелей бээр,
чүдүр парлар чер көңүс артапай боор.
Солунуң «көдүрүмү» дулаалар соруга-биле
Силер боза солун чагыдыгы дээр агитацияга
киржир боор силер деп идегел олур мен. Кандыг
хөвүр-биле киржип болурул? Бир эвес тоол азы
кандыг-бир таарымкалыг чогаал бар болза,—ын-
чан оң дугайын карлап үндүрери кончуг эки
агитация болур. Бир эвес чок болза—чооксу ү-
де болгаш ыяламы 1913 чылда бээрин азал
бижиер. Адактың сөөлүндө, ажылчылар солун-
ни ИДЕПКЕЛИН-БИЛЕ (башкыда, тарапты,
акша-хөргөң чыгып турган) деткириңиз чүдө-
лөң дугайында Силерниң АЖЫЛЧЫНАРГА
ЧАГААНАРЫН анаа-ла каш сөстөри боза-ла
кайааңчыгы агитация болур ийик.
(1912 ч. декабрь 22 азы 23-те чагазындан).

Хензиг таварылга

Совет эрге-чагырга дээр демисел
изиг түлүк турган Октябрынын хүн-
деринде Смольнига шоолуг-ла эвес,
эскет чок бир таварылга болган. Ол
уениң төөгүлүг улуг боолушкунна-
рынын аразында ол таварылга ут-
тундуруп чиктен турган. Ыкчал-
даа бис ону утуп шыдаас бис, чү-
гө дээрге революциянын онзагай шы-
нарлары чүгө улуг эвес, харын ба-
за бичин-даа чүдүр-биле үе эртен
тудум-на улам тодараттылар.

Ол таварылга мындыг болган чү-
вө-дир. Эргилденин соонда ийи азы
үш дугаар хүнде Нарва заставын-
дан Смольнига бир ажилчы че-
лип келген. Оң холунда ийил, да-
лар берген билон.—керосин савазы-
ла боор он. Ажилчынын адым Сер-
геев. Улуг эжик аксына танымы
ону доктадыптарга ол мында дөз
чугаалаан:

— Путилов заводунун ажилчы-
нарын ийити чурттаар бажынын-
да чырык чок болганда бээр каш
хүндөр эрти. Керосин тил чөп-
чаламыс. Бир-төз бистин бозуусу
тулусу эрге-чагыргавыс турусу-
туңгай төлөздө, мээң иштерим мен
Смольнига Ленинге чуртукан чү-
вө. Мыя бо билон ийи керосин кут-
туруп бээр айткышында берзин
дээр келген кижилер.

— Тениң берген амытан сен бе?
Ленинниң ажилы улуг. Ол ам бүтү
делегей хемчээлди революциянын
бүтү айткырын шиптирлеп турар
болтай. А сен олче билон тулуп ал-
ган баар деп чүкүл бо!

Ыкчал-даа Сергеев мындыг-ан-
дыг сөскө алзып, ойталаар кире эвес
кижи, ычангааш ажылчыларын
ону чуртуканы таварылга эвес.

— Ындызы мындыг-ла ийиан хар-
ын, эштер. Ыкчал-даа бодол кө-
рүрөм: бис Кышкы ордуну штурм-
турдуусу чоп, ам кээп куруг
үнер мен бе ычанш. Чок, ындыг бооп
болбас, керосин тып албайн моон
чөп чорбас мен, херээжин ыяа-
ла бодуруп айыр мен.

— Че, ам канчаар, херээжин боду-
руп ал-ла көрөм—дээр, ону кирип-
кел.

Смольнига кирген, таварылкы
кижилерден Ленинни айткырын-ла
чоран.

— Ады дугаар өрзөткө кире бер.
Ленин мында—деп айтты берген.
Ол өрзөткө Сергеев кире бээр.
Мында ызы-бүр кижилер долу боол-
тур эвеспе. Столду доландыр олур-
уп-даа алган, каналарда чөп-чө-
дөз, эжик аксында турар-даа кижилер
бар.

Бүтү делегейге хамарышкан ай-
тырылганы: Германия дугайында,
Вильгельм биле Гинденбургтун-даа

дугайы, ажилчы аңгыларын бүтү-
делегей революциянын-даа дуга-
рын чугаалажып турарын Сергеев
бозу шуут-ла дыйнаа. Ону дый-
нааш, ол эпохосун, дедир үнүптер
деп бээр, бир кижилер оон чанынга
чөп келгеш, айткыргы:

— Билонун канчаар дээр тулуп
алган силер, эш?

Сергеев сүргей берген, ыкчал-
даа мында деп диттигелен:

— Мен эш Ленин-биле чангыс-ла
минуттаа ужурашкан болумза ав.
Ыкчал дөпкөш, Ленинни ол көрүп
каан. Ленин олур-ла ону база кө-
рүп каал-тур.

— Чүт дугайыг чор силер, эш?—
деп, Ленин айткыргы.

— Мындыг чүвө-дир ийи бо-
йнар. Бистин ажылчылар күрү-
нүн баштынчымыс силерге мен
чуртукан чүвө. Нарва заставында
ажылчыларын ийити чурттаар ба-
жынында чырык чок, шуут-ла өр-
гөлдөр олурар улус-тур бис. Ык-
чал дег керосин дугайында келген
кижи мен.

Ленин биче боданып олургаш,
столда олурган бир эштен айткыргы:

— Смольнига керосин бар бе?
Тыптыр ирги бе?

Ол аразында негр дег дымдыр
беш кижилер туруп келгеш, каржы-
дошкуну аажок холун чайтап чугаа-
лаан:

— Адырам, Владимир Ильич, бү-
гү делегейге шиптирлеп мындагы
харыс-салгалыг үеде билон ийи ке-
росин дугайында айткыргы чугаала-
шын дээр бисти мында олуртуп каан
эвес-ле болтай.

Сергеев корга берген. Ыкчал-даа
Ленин ол кижиниң ол сөзүгө хары-
сы-даа бербей, тоован-даа болу-
нуң блокнотунга чүвө бижээш, Сер-
геевге суугаш чугаалаан:

— Моно алгаш, Петровка чө-
дөз, керосинни кудуп бээр.

Ажылчы Сергеев бодунуң болгаш
эш-өрүнүң өмүзүңдөн өөрүп чет-
тиргени илеректээш, ыкчал-даа
чугаалаар аргазын тыппай чүгө
дүргөп мөңгөш, үнүп чуртукан.

Эжикче үнүп бар чораш, дөмгө
дымыраш баштыг кижиге Ленинниң
мында деп чугаалаанын Сергеев
дыйнаа:

— Бисти чүгө улуг айткыргылар
шиптирлешкен дээр олуртуп кагбаан-
ла болтай. Ажылчы кижиниң бичи-
к-даа идегели, дилсиз херекке
албайн барып болбас жуурлук бис.

Бажын хензиг-даа чүвө дугайы салып
керек.

Ол сөстөрүн Сергеев дыйнааш, ко-
ридор биле чоруп ора, керосинде
чугула айткыргы чугаалажып турар
херезинде Ленинниң чөп-чө-дөз
бегинге канчаар-даа аажок өөрүп чо-
раан.

Ник. ЖДАНОВ.

ЧУРУНТА: А. П. Строганов «Узбекистанниң тараачынар төлөкчүлүгүн Ленин Кремльде хүлөп ап тур» деп чурукту чуруп олур.

Кежиктиг сылдыс

ышкыш ажыл-ишчилерниң холунда чоран.

Солунуң корреспондентия хү-
дөлдө-биле төлөзүрүн элериң чор-
раан Ак-оол сурагым малчын Лоп-
сачалтын кадыг ажалга, изиг хүн-
ге, доштук соокка додугуң каалан
холдарың көргөш, оң тулук орга-
ны бижиктин олуругларын тына
улусту чүрөккө ханымында бижит-
тинген, ычангааш, ооң катал-
кап номчуп ораы бо-дур ийиң
деп бодан.

Ол бижик болза Тыва Арат Рес-
публиканың Биче Хуралының VII
Она сессиязының 1944 чылдың ав-
густ 17 хүнүндө хүлөп алганы тө-
гүлүг Декларация болган. Мында
тыва улустун улуг совет ө-бүдөгө
чурттаар ийи күзели илереткен.

Шаанда, өөренип эгелеп турда
баштайгы кичээлдерин бирээнин
башкы Азиянын чурт чүрүүн өкөп
азырканың Ак-оол сактып каан.
Чурутуң бүтү-ле үстү кезин кыл-
дып өнүгүп, оон өске кезин азы-бу-
ру өнөгүрүп диндиктер болган.
Оларын бирөөнүң—ногаанымаар
өнүгүп диндикти—Тыва чурту деп
алап берип турган.

Ам ол ногаан өнүк социалисттик
революциянын кызыл өңү болдуар
дугайында дилегит Тыванын төлө-
лөр Москва бар чыдарлары бо-
дур.

Республиканы арны канчаар ас-

керли бээрин Ак-оол бодоп чоран.

Ак-дунма совет улустар-биле кады
чурттай берген үеде тыва улустун
өзүдөш, оон тургусканы чаа-чаа
школаар, шахталар, заводтар оң
караанга көстүп тургулаан. Ол-ла
бодалар-биле, күзөлдөр-биле шупту
төлөзөр—Лопсачалтан эгелеш,
төлөзүрүн баштынчымыс, революс-

Чокта чаа Кызыл Дамынай-
биле ужуражып чугаалашканын Ак-
оол база сактып каан. Ынчаарда
Дамынай Токунун ачы араттары
колхозтар деп турарын, оларын
културлук хөгжүлүгүнүн өзүп ту-
рурын, олар моон сонгаар чаа-би-
де, совет бозу-биле чурттаар, ажил-
дар күзөлдүн аажок көрөп ор-
ганы амырал дыйнаан.

Поездниң сонгаларын етүр дел-
гем холулар, аралар, шериг чөп-
сөө өрткөн эшелоннар-биле долган
станциялар көстүп эртп тургулаан.
Ыраккы барыч чүткө төгүлүг тул-
чуушкуннар болуп, совет дайынчы-
лар Киевти хасталары-биле тулчу-

садап чүгө номчуур, бижир кыл-
дыр өөренип алган эвес, харын му-
раккы кижилер апарганы бегин совет
кижилерин улуг ачымы. Совет ки-
жилер ону бижикке өөредип каан,
тыва улустун жүжү-бижиктиг болу-
рунга дузалашкан, типографиянын
машиналарын чуртукан, оң-биле
тыва дыл кырында солуннарын,
номнарын парлап турар.

Бижик билбес, ады араттыг олгу
Ак-оол совет институтка өөренип,
бижикчи болу берген. А оон эки
Кайей-оол Москвага өөренип, сура-
гы арттып апарган. Бөкүс калган
Дамынай ачы араттарын органи-
застан, ам улуг колхозтун даргазы,
куртуе ажилдакчымы болу берген.
Бир эвес оон ырак аалында бөрү-
де кызыл сылдыстыг кижилер бол-
болза, араттын революстуг намыны
төлөзүп келбөө болза, Дамынай
та канчап барган чорур. Арга,
зага азы-ла бээр-ле ийиан, адыг,
бөрүге аалымпаатар-ла ийиан,
арастан байга аттыңдыр-даа чо-
руур-ла ийиан. Кызыл сылдыстыг
кижилер ачында оон амыралым
сыр өске болуп, кежиктиг сылдыс-
тын алаанга кезээр, сайырап үн-
ген.

Станцияларга вагондан үнүп, ки-
рип турган дайынчыларын Ак-оол
көрүп чоран. Оларын бөртүр
кызыл сылдыстарыг болгулаан.
Танкылар өөрткөн эшелоннар өртп
тургулаан. Танкыларда база-ла кы-
зыл сылдыстар бар болган. Ужар-
хемелерниң чалгынында база
чуруп каан. Тыва улустун төлө-
зүрүн.

турган. Рига хоорайны фашист

ажелекчилерден хостан дугайында
радио дамчыткан. Мындыг доштук
үеде тыва улус бодунун салымын
совет улус-биле холбаштыраын кү-
лей берген. Бузулуп найрал болза
берге үеде тургустунар-ла болтай.

Биче Хурал мерген шиптир

үндүргөн. Чүгө дээр болза арат Лоп-

Чаа тоожудан үзүндү

тут намын улурутчузу, сурагым
чогаалыг Салчак Токага чөдир—до-
лу чоран. Ол дугайында Улуг Ху-
ралдын депутаттары, революстуг
намын келжигүрүн, бүтү тыва
улус болуп, күзөп турган.

Чокта чаа Кызыл Дамынай-
биле ужуражып чугаалашканын Ак-
оол база сактып каан. Ынчаарда
Дамынай Токунун ачы араттары
колхозтар деп турарын, оларын
културлук хөгжүлүгүнүн өзүп ту-
рурын, олар моон сонгаар чаа-би-
де, совет бозу-биле чурттаар, ажил-
дар күзөлдүн аажок көрөп ор-
ганы амырал дыйнаан.

Поездниң сонгаларын етүр дел-
гем холулар, аралар, шериг чөп-
сөө өрткөн эшелоннар-биле долган
станциялар көстүп эртп тургулаан.
Ыраккы барыч чүткө төгүлүг тул-
чуушкуннар болуп, совет дайынчы-
лар Киевти хасталары-биле тулчу-

садап чүгө номчуур, бижир кыл-
дыр өөренип алган эвес, харын му-
раккы кижилер апарганы бегин совет
кижилерин улуг ачымы. Совет ки-
жилер ону бижикке өөредип каан,
тыва улустун жүжү-бижиктиг болу-
рунга дузалашкан, типографиянын
машиналарын чуртукан, оң-биле
тыва дыл кырында солуннарын,
номнарын парлап турар.

Бижик билбес, ады араттыг олгу
Ак-оол совет институтка өөренип,
бижикчи болу берген. А оон эки
Кайей-оол Москвага өөренип, сура-
гы арттып апарган. Бөкүс калган
Дамынай ачы араттарын органи-
застан, ам улуг колхозтун даргазы,
куртуе ажилдакчымы болу берген.
Бир эвес оон ырак аалында бөрү-
де кызыл сылдыстыг кижилер бол-
болза, араттын революстуг намыны
төлөзүп келбөө болза, Дамынай
та канчап барган чорур. Арга,
зага азы-ла бээр-ле ийиан, адыг,
бөрүге аалымпаатар-ла ийиан,
арастан байга аттыңдыр-даа чо-
руур-ла ийиан. Кызыл сылдыстыг
кижилер ачында оон амыралым
сыр өске болуп, кежиктиг сылдыс-
тын алаанга кезээр, сайырап үн-
ген.

Станцияларга вагондан үнүп, ки-
рип турган дайынчыларын Ак-оол
көрүп чоран. Оларын бөртүр
кызыл сылдыстарыг болгулаан.
Танкылар өөрткөн эшелоннар өртп
тургулаан. Танкыларда база-ла кы-
зыл сылдыстар бар болган. Ужар-
хемелерниң чалгынында база
чуруп каан. Тыва улустун төлө-
зүрүн.

Ч. МАНДЫЧЫ.

О. САГАН-ООЛ.

лериниң кирип бар чораны Кремль-
дик суургаарынын баштарында
база-ла кызыл сылдыстар кытып-
кан.

Тыва Арат Республиканын төлө-
лөр келген дугайында Дээди Совет-
тиң Президиумунун даргазы чар-
лаан.

Индир кырынга Салчак Тока үе
берген, Тываның Биче Хуралынын
Декларацияны Михаил Иванович
Калининге туускан.

Ак хмаром даш-биле бүдүргөн
Ленин хангаан Ак-оолче көрүп тур-
ган. Сактырга Ленин башкы залче,
мында орган кижилерге кел чоран
ышкыш болган.

Ак-оолдун кулактарында кедирип
алганы радиокулташканын тө-
рөз чугаа дыйналы берген. Дарга-
нын сөзүн тыва дылга окулдугу,
радио-биле дамчытты турган. Оон
мынчаар дамчыткан:

«1944 чылдың октябрь 13 хү-
нүнде үндүргөн СССР-нин Дээди Со-
ветиниң Президиумунун Чарамы:

Тыва Арат Республиканы Совет
Социалисттик Республикаларын
Эвелелиниң хуралының хүлөп
алар».

«Мен ам совет хамзааты мей!»—
деп, Ак-оол сеткилиниң ханымында
хайынгып болгаш...

Адыш чаксаашкыныры сокай
бөргө, Дамынай хөнертен тура ха-
лааш, Президиумче холун сунгаш,
дилег кылган:

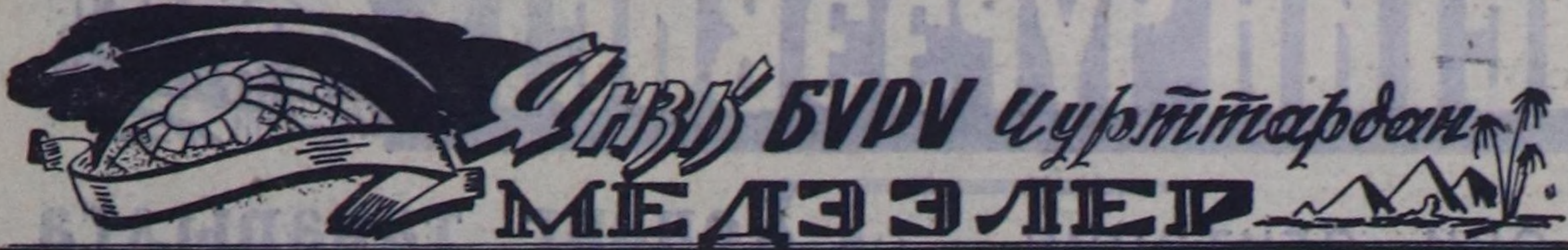
— Мекээ сөстөн берип көрүр!
Харын-даа манавайн, индирже
шиптирлиң-биле басып үнүпкөн.

Байыргы хуралдарга санал, шу-
гумчулук кылбас-ла чүвө болтай.
Индир-даа болза илеткелчинин
сонда доран тура халаанга бө-
дөз, кончуг солун, чүгүлэ өс-
сөргө, улуска чүвө чугаалаар дээ-
ни бо-дур ийи моон кылдыр болат-
тыган. Шынап-ла Дамынай мын-
чал эгелеш:

— Чүвө чугаалаар эвес, мытта-
рас, үн үндүрер көнүк чок кижилер
болбас ийикке деп, мээң өнүктө-
рүм мен бо-ла козулаар турган.
Индир-даа болза, бозумунуң бүтү-
ле амыралымын сактып кааш, бис-
тик кайтамчытыг бөгүрүстү бол-
гаш мөңгө чырыткылыг даяртыг-
высты ам чаа дыйнааш, анаа хай-

ныккаш, бодумну туттунуп шыда-
вадым, силерге каш сөс сөгөлөксий
бердим.

Ужен беш чыл мурунда самдар,
адым арат оолдарга, анаа чугаа-
ларга—биске, бөргүндө кызыл сыл-
дыстыг кижилер чөп келгеш, өөрени-
рин биске айтты берген.

МЫНДА ИЛЫЧИНИ САКТЫП ЧОРУУР БОЛГАШ ЫНАК

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Кайгамчык хунуу — В. И. Ленинни, төрүттүнгөн хунуудан бээр 95 жыл болуунуң бугууңда «Ленин Швейцарияда» деп эгелг бөдүүн карттың нөм садылгала үнүп келген. Ол нөмнүң автору Мориэ Пиаццолэ Швейцарияга В. И. Ленинниң чуртталгазының үзүңгө хамзаарың бугу чүвени улуг ынакшы болгаш ылаптың-биле бижзэ. Ук нөмнү хей тиражтың кылдыр үндүргөн чорук В. И. Ленинниң дугайында турсаңал-биле холбашкан бугу чүдүдөргө швейцар хей-ниитиниң сонургалын херечилеп турар.

В. И. Ленин Швейцарияга нийтизи-биле чеди чылда чурттаан. Он иштинде 3 чылда Женевага эрттирген. Оон бээр хей чылдар эртен, В. И. Ленинниң чурттал, ажилда турган бажыңнарының чамдыктары чок, ес-нөпөрүн чартып кылган. Ынчалза-даа В. И. Ленинниң үзүңгө турганы ышаш, ол-ла хевээр арткан бажыңнар база-ла бар.

Женеваңың ийи нудумчуларының булуңнарының азында «Ландауль» деп кафе ам-даа туруп турар.

Аңаа В. И. Ленин «Күш-ажылдың хосталгазы» деп маарисчи болуутуң кижигүнери-биле жуурамып, «Искра» солуну үндүргөн-биле холбашкан айтырылганы Г. В. Плеханов-биле чугаалашып турган. Хааның Россиядан келген нийилерге жуурамыры-биле Владимир Ильич аңаа келир турган.

Женева университетиниң библиотеканың бажыңы ам-даа бар. Ол библиотекка В. И. Ленин үргүчү ажилдап турган.

Бир кудумчуа «нөмчүлгала сонургалдыларның нийтилериниң» библиотекка бар. 1904 чылдың декабрь 13-те Владимир Ильич ол библиотеканың нөмчүкчү кылдыр мынчаар кири бижиктен: националы орус, эртеми публицист, Владимир Ульянов.

Лозанна, Берн, Цюрих, Циммервальд, Нинтал хоорайлар база-ла В. И. Ленинниң амыдыралы болгаш ажил-чорудулгазы-биле холбашкан.

Швейцарияда В. И. Ленинни саутып чоруур болгаш ынак, ону ханызы-биле хүндүлөп турар.

ЧЕР БОЛГАНДАН

БЕЛГРАД. Югославияның ажилчи скупщинаның болгаш күш-ажылчы улустун социалист эвилелиниң ажилчи комитетиниң чалааның ауттар Венгр Улус Республиканың парламент төдөлөдү Югославияда чед берген. Венгрияның Социалист ажилчи партиязының ТК-ының Политбюро кижигүчү, Алачурттуң улусчу фронтунун бугу-венгр чөвүлелиниң президиумунун даргазы Дь Юла Балай төдөлөдү баштап чоруур.

АЛЖИР. Сахарада ажилдап турар совет геологтар Бискр шыназының районунда 300 метр ханы черде сүт кытты илерелит тыпканын алжир солуннар көскү төдөлөдү парлаан. Ону өрүм-нөзери чаа доозулган. Ол өрүм-нөзери минута саңында-ла 750 литр сугу берип турар.

АКБРА. Нийтилерде материалдыг чагай чүдүдериң чөптүг хуваарыңа дүүштүр депшилген дүргөн темпизин чүгө социализм хандырып шыдаар деп, Тамал хоорайда ажилчылар нийтилер эртемниң институтунун чанында чыл бүдүргө курстарың дыйнакчыларынга Гананың президентин Квеме Нкруманың чоруткан телеграмманыңа чугаалап турар. Бу чылдың өөредилгениң темазы — «Гананың социалист чуртталгазы».

ЛОНДОН. «100-түн комитетиниң» — тайбын дээш демисежип турар организацинның бөдүк талаалачылары Вьетнамда америк агрессияга хуруламышкынын дүдүк кылдыр Лондонун Гайдарыңа 10 хонуктуң ашташынын чарлаан.

ГААГА. Такси чалаачыларының 16 хонук үргүчүдөн ажил соодамышкынын Роттердамда доозулган. Гааганың болгаш Амстердамны таксичилериниң дөдөдөн, ол ажил соокаткан кижилер ажил телериниң чамдык бедилешиниң чеди алган.

ЛОНДОН. Англияның лаштык херектер министрствозу меделел чарлаан. СЕАТО чөвүлелиниң ам Лондонга болур сессияныче бөдүтүр лаштык херектер министр чорутпас деп Францияның шийтпирээни-биле холбаштыр хараалды мыла илерелит турар. Сессияның ажилында Франция төдөлөдү чүгө хайгааракчы болуп кижир дөдөн деп дыйнады бар.

Чаа дэрбеч халдаашкын

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 7-ги флотун «Илудей» авианосенде турар америк шериг-далай күштериниң беш самолёттары беш хылычы самолёттарга уделип алган. Вьетнамды демократия Республиказыңче элчилгил дэрбечи халдаашкыны кылган. Ассошиейтед Пресс агентлигиниң корреспондентиниң Сайгондан дыйнаканы-биле алдыра, бир америк самолёт дүжүр аттыркан.

30 көпөөк-биле „Москвич-403“

— Акша-бараан лотереяның билеттери-биле кижичүв ойнап албас чүвө-дир — дээн чүвөөлөрү, бо-ла дыйнап болур. — Ындыг эвес деп марыштып болур мен. Лотереяң үндүргүзүрүңден 2—3 билеттерни садып ап келдим. Улуг эвес ойнап алышыкчынар-даа болур, мырңай куруг-даа болур тургулаан. Ынчалзажок элдесимейн-даа келген мен, лотерея дээрге лотерея-ла болгай.

Бо чылдың лотереязыңдан эң-не аас-кежикти билеттерниң бирээзин садып ап, «Москвич-403» деп автомобилди ойнап алдым. Ону меңээ Кызылга шуут чедирип эккеп бээр, ынчангаш ол автомобилге олурупкаш, хоорай кавызыңа селгүстеп макнадыр апарар мен.

Мынчангаш акша-бараан лотереялары ойнаашкыңа та-варышпас дээр чугааларга бузүрөвөңер эштер!

В. ТОЛСТИХИН.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

Апрель 24-те

Ц. Шагжиниң

АПТАРАДА АЗА

(тыва дылда)

Апрель 25-те

В. Журавлевуң

ДЕМИСЕЛДИН ОРУУ

(тыва дылда)

деп шийилерни көргүзөр. Эгелдери кержиктиң 7 шак 30 минутта.

РЕДАКЦИЯ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкиң кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторун ораакчыларының 35-24, 25-38, харыскалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда база көдө ажил-агы килдизиниң 37-13, улутчу килдизиниң 22-64, чагаа, ажилчы болгаш көдө корреспондентилер база совет тургузуп болгаш амыдырал килдизиниң 21-27, иштиң информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларныкы 21-47, 27-41. Солун келбей барганга 32-75 телефонча далаар.

Хоорайжыларның көргүзүү

Чурукта: Кызылдың башкы институтунун урутлар ансамбли хоорайның бот-тывыңгыр уран чүзү коллективтерини көрүлдизиниң үзүңгө орус улустун ырлары күүседиң турары.

Фотоу В. КУЛИПАНОВТУУ.

Кызыл хоорайның албан организаци, бүдүргө, өөредилге черлеринде бот-тывыңгыр уран чүзү коллективтерини көрүлдизиниң амыгы үдө чоруп турар. Апрель 19-на чедир көдө ажил, агый техникумунун, башкы училищениң, республика типографиязының, башкы институтунун болгаш «Шын» солун редакциязының уран чүзү коллективтери боттарының улусчу талантыларын көргүзөт.

Эрттип турар бо көрүлдө 1963 чылда болуп эртен хоорай көрүлдизинден алаан ылаалды болган: улусчу талантыларын саны дыка өскөн, көргүзүп турар номерлериниң идеялыг уткашынары болгаш күүсөлдизиниң мергежили бөдөн.

Мурунда болуп эртен хоорай көрүлдизинде бот-тывыңгыр уран чүзү коллективтери боттарының концерт көргүзүпүң.

Кызыл хоорайның албан организаци, бүдүргө, өөредилге черлеринде бот-тывыңгыр уран чүзү коллективтери көрүлдизиниң амыгы үдө чоруп турар. Апрель 19-на чедир көдө ажил, агый техникумунун, башкы училищениң, республика типографиязының, башкы институтунун болгаш «Шын» солун редакциязының уран чүзү коллективтери боттарының улусчу талантыларын көргүзөт.

Көрүлдө баштайгы киришкен коллективтерини бирээни Кызылдың башкы институтундан чаа, солун концертти малап турган. Келер үениң башкыларының концертиниң программасында кирген чамдык танымал, ийи-чангыштын күүсөлдизини дээш эки номерлер бар болгулаан. Ийи-чангыштын күүсөлдизини дээш эки номерлер бар болгулаан. Ийи-чангыштын күүсөлдизини дээш эки номерлер бар болгулаан.

дыг болза-даа институттун хей кижилгил, талантылы коллектив боттарының бар аргаларын ажиллап шыдаайн барганы хараа-данчыг болган.

Коммунист күш-ажылдык коллектив — республика типографиязы бо көрүлдө черде шо-ру белеткедиг киришкен. Олар-ның концертинде солун номер-лер чок эвес болган. Олар кү-женишкениң белеткедиг чорут-кан болза солун программалыг концертти көргүзүп болур тур-ган. Көдө ажил-агы технику-мунун оолдар ансамблин тургу-сканы кончуг солун болуп турар. Оолдарның ол ыры ансамблин моон сонгар улам-на дөткөп, оон репертуарын экижидери чу-гула.

Хоорайның бот-тывыңгыр уран чүзү коллективтерини көргүзүү апрель 25-ке чедир үргүчүдээр.

А. САГДЫ.

Орук-суур менди-чаагай

1960 чылдың август-ла Кызылдың автошко-лазын дооскан бөдүк анык чалаачылар № 2 автошкола-агыга чеди келген. Ийи-чангаш АТК тапты-ла дүжү ажаап алышыкчыныга кий-ринге белеткешип тур-ган бажың өй. Кижилер чугула турган. Кел-ген аныкчыларын бөдү-биле чалаачылап каан. Төдүзү ГАЗ-51 маркалыг автомашина-ларын хүдөп алган, оларын тараа шде-ринче үнеринге белет-кеп эгелдеш.

Кады келген өөрүңүд аразыңдан бир-ле анык чалаачы ылаптың үн-ген. Ажилга кымдан-даа эрте келир, келген до-раан автомашинаны сеп-теп кириптер. Бо-дунга быгылаан тех-никаны ол ур-даа бо-баянда тараа сөөртүр-гө бүрүн белеткеп ап

шыдаан. Ол дээрге Со-нам-оол Көк-оолович Ак-оол-дур. Алган ма-шиназы ылыг-ла чаа эвес турган. Мынчангаш ону тургузуп чокка ажилдаар кылдыр сеп-теп алырыңа анык чалаачы дыка улуг күштү үндүрүп, чүткү-дүү көргүскөн.

Ак-оол улаваанда-ла хүн норманын амыр күүсөдип турар апарган. Хоочун чалаачы өөр-үнү дөткөмчөөн, прак-тикти дузазын ол үр-гүзүп ап келген.

Чоорту чүгө эдилең машиназының ажилла-рын экижидип алган эвес, харың-даа кывар чүзү болгаш резин ду-гы калнаалга дээш демиселте Сонам-оол Көк-оолович кириптер аралгы болган. Ажил-дап келген 4 чылыңың дүргүзүңда ол үш муң литр бензини камнап

алган. Бөдүлүң ол кам-нап алган бензини-биле автомашиназыңа ийи бир муң амыр километро орнуту эрттип. 1750 тонна улус ажил-агы чүгүтү сөөрткен.

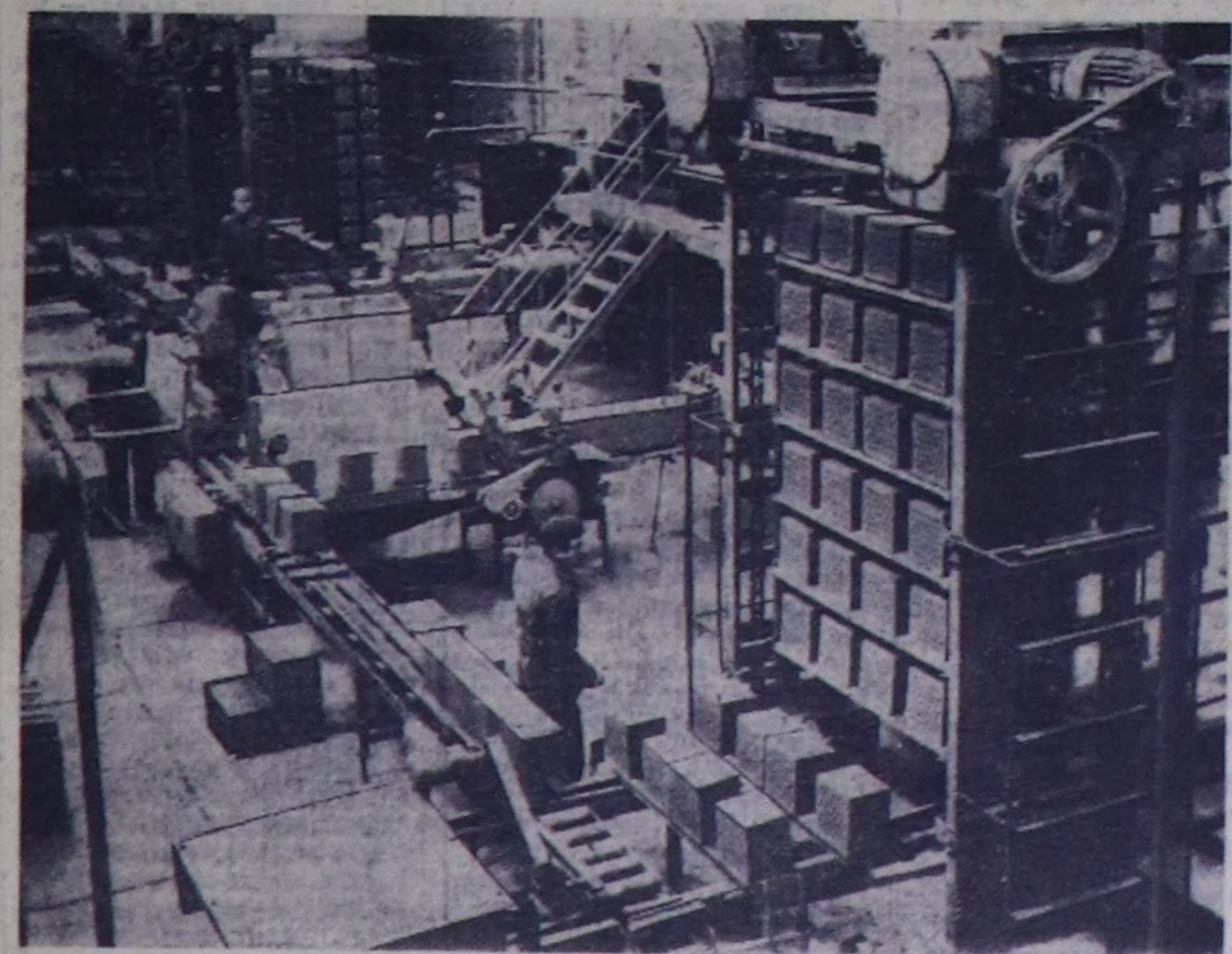
Чеди алган көргү-зүлгөңгө оожургаас ол кижилер бөдүңү тус-кай мергежилди бедил-ер чүгүла дээрин эки билер. Ажилда-ла үш чыл болуп чораша, Со-нам-оол Көк-оолович техникти билин улам бедилди кирипкен. Эр-тен чылдың январьда экаменин чедишкенин ийи дузаалаш, ийи-гы кластың чалаачы, эртен чеди алган. Коллективте мурак-чыларның бирээзин ийи чыл улаштыр сана-дып келген ам Ак-оол чеди чылдың шийтпир-линг чылын эки көргү-зүлгө-биле эгелеп, баштайгы кварталында

чүгө сөөртүр планыз 145 хуу күүсеткен. Ол үениң дүргүзүңда 466 литр бензини камнап алган.

Кызылдан Элегес-Ак-сыныче орук-биле эрте-жини сүргей № 65-05 самосвал соонда көс-мын бурулатпашаң далаш чүвө дөт тугеул бар чылдар. Оон чала-ачы анык эр, бөдүн-че улам-на чоокшуп чымырлып омургангыг автофурту чиге көрүп-кен дап олар. Ол болза Сонам-оол Көк-оолович, Аңаа бугун «Кызыл-Ха-вак» шалтамында Кы-зылдың алектростанция-мыңа дөрт улаа хөмүр сөөртүп чедиер онала-га бердешкен. Ол далаа мавыла ылаптыг күү-сеттиер дээрлиге бу-зүрөп болур.

Орук-суур менди-чаа-гай, Сонам-оол! Ф. КРУГОВОЙ.

Редактор М. К. КУДАНИ.

Белградта «Труденик» завод — туудт материал-дарың бугуру талаа-биле улуг бүдүргө чери. Ол чылда 35 миллион туубуларын бүдүр. Заводта чү-гө 78 ажилчылар ажилдап турар. Ол дээрге мыда

бүгү-ле бүдүргө чорудулгаларын бүрүн автоматчы-канын ачашы-ыр.

ЧУРУНТА: заводтун цехтериниң бирээзинде.

ТАНЮ—СЭТА-ның фотоу.